

A zene csodakertje

Már lehet talán tíz éve anniak, amikor is egy külföldön működő zenepedagógussal kerültem kapcsolatba, aki nagy lelkesedéssel beszélt arról, hogy egy ISME-konferencián hallotta és látta, nekünk micsoda irigylésre méltó, nagyszerű zenepedagógiánk van. Meg hogy milyen csodálatosan improvizálnak *Kokas Klára* tanítványai a mozgással, legkülönbözőbb zeneszerzők értékes zenéire. Akkor én még nagyon keveset tudtam erről a módszerről, az itthoni szakirodalom nemigen foglalkozott vele, szégyenkeztem. Elhatároztam, közvetlen közelről megismerem mindazt, amiért a külföldiek lelkesednek, saját tanításaikban alkalmazzák, sőt, fizetnek azért, hogy megtanulhassák. Nem lehet, hogy Kodály Zoltán országában a mester módszereit ne közvetlen tanítványaitól halljam és lássam, hogy megerősödjek szakmai hitemben. Ez volt az egyik indíttatás, amely arra készítetett, hogy többet tudjak meg *Kokas Klára* komplex esztétikai nevelési kísérleteiből, a zene-mozgás összefüggéseiről.

Az 1989/90. tanévben szerencsés helyzetbe kerültem, sikerült *Kokas Klára* és munkatársai, *Hufnagl Katalin*, *Pállay József* rendszeres munkájába betekintennem. Zene-mozgás tanfolyam, így mondták a *Szakasits Árpád Művelődési Központban*. Rendszeresen látogattam a csoportokat, hol a kicsiket, hol a nagyokat. Pedagógiai munkámhoz annyi segítséget kaptam, amennyit 26 éves tanítási gyakorlatom alatt, valamennyi olvasott, több kilónyi pedagógiai könyvből soha nem tanulhattam meg. Minden alkalommal sajnáltam, hogy milyen nagy kár, hogy nem ülnek itt kollegáim, nincs itt a sok gyakorlóról tanító és tanár, mert itt élő pedagógiát hallhatunk és láthatunk. Hazafelé utazva gyakran jutott eszmebe, miért is nem szerveznek intenzív tanfolyamokat, s ha már korábban szerveztek, miért nem juthat el ezekre minden pedagógus? Mennyivel boldogabban végezné mindennapi munkáját mindegyikük, ha ezekből az élményekből minél többet hazavihetnének. Én hazavittem egy olyan szemléletet, amitől örömmel tudtam dolgozni, és tanítványaimat jobban szeretni. Rájöttem, hogyan tehetem az iskolámat olyan munkahellyé, amelybe jókedvűen lépek be. Tanítványaim napról napra ragaszkodóbbak, jobban szeretnek, hálásabbak. Közelebb kerültek a zenéhez, a zene varázsa tette mindezt, és persze személyem csak annyiban, hogy közvetítője voltam e varázserőnek.

1989-ben olvastam egy áttekintő elemzést az ének-zene oktatásról. A több évtizedes, szinte minden évben megismételt panaszok ismét helyet kaptak a beszámolóban. Mindig ugyanazt halljuk, ugyanarról beszélünk: szaktanítói hiány, kevés a pénz a jó szakembereknek, a tárgyi feltételek súlyos hiányosságai, és ismét csak egy szinte zárójeles megjegyzés a legértékesebb kísérletekről, idézem: "*Az olyan kísérletek, kutatások, mint például a Zsolnai-féle program, Kokas Klára zene- és mozgásporgramja... az esztétikai nevelés távlati fejlesztési koncepciójába való beépítése távlat marad, amíg az alaptantárgy tanításának hatásfoka nem éri el a kívánt mértéket.*"

Ez a cikk végképp arra az elhatározásra készítetett, hogy mielőbb elkezdjem próbakísérleteimet. Zenei anyagot kértem *Hufnagl Katalintól*, és nagyrészt ezt használtam fel az ének-zene óráim. Tizenként alsótagozatos osztályban tanítók, ebből nyolcban kipróbáltam. Általában az órák 5–10 percét szántam a mozgással összekapcsolt zenehallgatásra, amelyről minden esetben videofelvétel is készült. E módszert igyekeztem valamennyi típusú órámra alkalmazni, még a bemutató tanításaimon is. Fontosnak tartottam, hogy a jövő tanítói betekintést nyerjenek e módszerbe is. Szándékom az volt, hogy felkeltsem az érdeklődést hallgatóinkban az iránt, hogyan lehet a legfogékonyabb korban a kisiskolás gyereket élvezetni az értékes zene szeretetéhez. S mivel e módszer sok nevelési lehetőséget rejt magában, fontosnak véltem, hogy tanítóljelöltjeim ezeket mielőbb lássák.

Az a véleményem, ha a gyerek korán kezdi el az ismerkedést a komolyzenével, és el is tudja azt fogadni, felnőttként nem felejt, pontosabban tud különbséget tenni értékes és értéktelen zene között. Úgy gondolom, hogy e befogadást életkori sajátosságainak megfelelően, mozgással összekapcsolva, az érzelmi motivációk előhívásával lehetséges elérni. A tantervben előírt zenehallgatással a tanulót mindig mesterséges módon tudatos megközelítésre kényszerítjük és ezáltal leszűkítjük a lehetőségeket, igen későn jut el diákunk *Vivaldi*-concertótól *Bach*-fugáiig, *Mozart* zongoraszonátáitól a klasszikus szimfóniákig, a romantikus zenétől a modern zenéig. Az előírt zeneanyag is korszerűsítésre vár. Meggyőződésem, a "tudatos" zenehallgatás nem való minden gyerekeknek. A kevésbé érdeklődő, a kevésbé értelmes gyereknél nem is eredményes – ugyanúgy nem figyelni ezt, mint minden mást se, sőt, rendetlenkedik, zavarja a többit. Az ilyen gyerek, ha úgy hallgathat zenét, hogy közben képzeletében valamivé válhat, saját kitalált történetét mozgással el is játszhatja, gyorsabban azonosul a zenével és jobban figyelni azt. Tapasztalataim is alátámasztják, hogy ezen az úton az értékes zene iránti érdeklődés felkeltése sokkal előbb vezet eredményre, mint a tudatos megközelítés. Arról nem is beszélve, hogy egy-egy ilyen élmény után a tanuló érdeklődőben, felszabadultabban viszonyul az összes többi tevékenységéhez.

Korábban legtöbbször csak az óra végén adtam lehetőséget a mozgásos zenehallgatásra, majd óra közben is alkalmaztam motivációként, vagy az óra elején az előző órákról hozott feszült hangulat levezetésére. A szép zene megszépítette és megváltoztatta a gyerekeket. Szébben énekeltek, nagyobb örömmel, gyorsabban végezték az egyéb feladatokat. Tudom, az a kisgyerek, aki egyszer is átélhette a zenét, újból és újból igényli az élményt. Sok esetben kaptam visszajelzést arról, hogy fel is ismerték azokat a zeneműveket, amelyekre "táncoltak". Gyakran még az uzsonna-tízperc helyett is boldogan, önfeledten játszottak harmadik osztályosaim például *Vivaldi* d-moll concertójának Largo-Presto tételeire.

A módszer alkalmazása során azt éreztem, hogy tanítványaim fokozatosan, egyre jobban megtanultak egymásra is figyelni. S míg egy-egy tanuló, párok vagy kisebb csoportok játékát "csak" nézik, arckifejezésük bizonyítja, mennyire figyelnek ismét a zenére, és közben újra alkotják saját elképzeléseiket. Szép példáit láttam ennek: áhítattal, csodálkozva figyelnek *Vivaldi* és *Mozart* zenéjére. S amikor az egész osztály kis helyen játszik, a kialakult csoportok, párosok, mozgás közben vigyáznak egymásra.

Egy második osztályban *Vivaldi* Tavasz című zenéjére körben térdelő kislánykák veszik körül egyik társukat (aki egyébként végtelenül boldogtalan, szomorú sorsú kisgyerek) finom kézmozdulatokkal simogatják rá a zenét, és a középen álló kimondhatatlanul boldog.

Közben a fiúk nagyobb térben járkálnak, futkosnak, s amikor egyiküket akadályozta valamelyik kislány lába, óvatosan kikerülte... A legvadabb gyerek sem lök meg senkit, nem rúg bele társaiba. Örülnek egymásnak és szeretik egymást. Ugyanazt a zenét többször hallgatva nem unják meg, mindig újraformálják mozgulataikat, olyan változottsággal, amelyet felnőtt ember nem volna képes így kitalálni. Csak ők tudják, mert ebben ők a legtehetségesebbek. Míg formálja mozgulatait hol lágyabban, hol erőteljesebben, gyengéden-energikusan, kisebb-nagyobb mozgulatokkal mozog. Egyszer csak ujjával, majd karjával, lábaival játszik, kezét lábát felváltva használja, felső testével ringatózik, megrajzol szélesebb dallamíveket, ahogy éppen a zene diktálja. Aztán lassan, egész testével játszik. Ösztönösen, velük születetten, sértetlen lelük mélyén jelen van *Vivaldi*, *Händel*, *Bach* és *Mozart* zenéje. És nemcsak az ép gyerekek lelke mélyére, hanem azokéba is beférkőznek e zenei hangok, akik otthonukból, környezetükből mély sebeket hoztak.

A "fékezhetetlen", a mindig "rossz" a zene hatása alatt "fegyelmezett", nincs vele baj. A gyerek végre megtalált egy olyan helyet, egy olyan órát, ahol jól érezheti magát.

Most ő is lehet *valaki*, és *megmutathatja magát*, ő akit egyébként mindenki szid, aki mindenkinek rossz.

Ha a zene ennyi életet és örömet adhat, megközelítésének módja lehet bármilyen, az az emberré nevelést szolgálja. Fontosnak tartom, hogy a közönségben ez a módszer is végre helyet kapjon. Érdeemes volna feltárni, hogyan fejlődnek több éven át azok a tanulók, akik kicsi korukban ilyen megközelítésben ismerkedtek meg a komolyzenével. Milyen személyiségjegyeket hordoznak, s hová, mivé fejlődtek. Azt is megkéne vizsgálni, hogy a különböző településeken, városokban, falvakban (akár összehasonlító elemzéssel is) milyen eredményeket hozhat a módszer. S nem utolsó sorban érdemes lenne külön figyelmet fordítani a hátrányos helyzetű vagy veszélyeztetett tanulókra is. Mi mindent jelenthet számukra így a zene? A "sérültek", a "nehezen nevelhető" hogyan változnak, mennyire lesznek "finomabbak", mások. – Ha hiszünk a zene emberformáló erejében.

A sokféleség nemcsak az oktatást, az egész életet is színessé teszi. A másság mindig valami előbbre vivő, lendületet adó szándékkal, a jobb és tökéletesebb, gazdagabb élet felé vezet. Ma már tudjuk, a problémák megoldásához több út is vezethet. Napjainkban egyre erősebb bennünk a vágy a szebb és tartalmasabb életre, ez közelebb vihet bennünket a zenéhez. A zene lelki táplálék, ahogy *Kodály Zoltán* mondta: "semmi mással nem pótolható"; az élet, az ember teljességét élépezhetetlennek tartotta nélküle. Mostanában egyre több a nehezen nevelhető kisgyerek, nem várhatunk tétlenül. A vészjelzések *nekünk, tanítóknak is üzennek*. A megszokott módszerek egyre kevésbé alkalmazhatók a nevelésben, a feszültségeket oldani kell valamivel, a bántás sebeit gyógyítani. A társadalmi és családi problémák megoldása nem lehet csak a mi dolgunk. A bajok okait feltárni szükségtelen, tudjuk. Az orvoslás sok-sok év. De a lelkeket gyógyítani, gazdagítani mielőbb el lehet kezdeni. Ez az, amit könnyen megtehetünk a zenével. Mi, tanítók, a mester szavait idézzük: "Minden gyerekek joga, hogy az iskola kezébe adja azt a kulcsot, amellyel ha ő akarja, bejut a zene csodakertjébe, s ezzel egész élete értékét megsokszorozza." (*Kodály Zoltán, 1937*)

SÜTŐ KÁROLYNÉ

Egy szelet a kultúrából

Bábu, bábjáték, bábszínház

Bábjáték elképzelhetetlen báb nélkül. Alapigazság. Tulajdonképpen mi a bábu? Hevesi Sándor szerint: "A bábu nem mímeli az embert, ... jelképezi". A nézőtér elsőtétedik, indul a játék, a bábosok teszik a dolgukat. Úszunk a mese folyamán, majd felcsattan a taps – a játék a végéhez ért. A közönség a kijárat felé törekszik, egyesek nevetgélnek, mások közönyösek, míg akadnak, kiknek szemében könny csillan. Hogyan lehetséges az érzelmek ilyen eltérése? Talán úgy, hogy mindenki másképp éli meg a történeteket, tehát a bábjáték nem a színpadon, hanem inkább a néző szívében, lelkében játszódik le. A bábu jelzés, jellemek jele, katalizátor a néző érzései számára.

Ha a bábu elkészítése idején minden követelménynek sikerült megfelelni, akkor erőfeszítés nélkül vagyunk képesek elfogadni a szereplőt, megértjük cselekedeteit, szépek, kedvesnek érezzük és gyűlöljük ellenségeit. Isgulunk érte, mert ellenfelei erősek, gonoszak, ő pedig kicsi, ám okos, furfangos, becsületes és jószívű – és egy ilyen